

Utbildningsinspektion i grundskolorna Ljungaskolan och Erikslundsskolan

UTBILDNINGSINSPEKTIONENS SYFTE

Skolverkets utbildningsinspektion skall bidra till kvalitetsförbättring genom att bedöma hur verksamheterna arbetar i riktning mot de nationella målen för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning och vuxenutbildning. En väsentlig del i inspektionen är att granska kvalitetsarbetet och förmågan att utveckla den egna verksamheten.

Inspektionens inriktning

Inspektionsutredningen har inriktats mot sju områden. De är särskilt väsentliga för att säkra att alla barn, elever och vuxenstuderande får den omsorg och utbildning som de har rätt till enligt nationella bestämmelser. De sju områdena, som granskats utifrån flera olika aspekter och frågeställningar, är:

1. Normer och värden
2. Kunskaper
3. Arbetsmiljö och delaktighet
4. Pedagogisk verksamhet och undervisning
5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete
6. Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning
7. Resurser

I denna rapport behandlas i första hand förhållanden som avviker positivt eller negativt från vad som förväntas i fråga om utbildningskvaliteten enligt de nationella bestämmelserna. En helhetsbedömning och motiveringar till bedömningarna görs inom varje granskningsområde. Rapporten ger således inte en heltäckande beskrivning av all pågående utbildningsverksamhet inom enheten vid den aktuella tidpunkten.

Bedömningarna av kvaliteten och av hur väl verksamheten uppfyller statens krav görs utifrån läroplaner och författningar i övrigt. Inspektörernas sakkunskap och erfarenheter liksom jämförelser med jämförbara verksamheter är också betydelsefulla vid bedömningarna och för slutsatserna med krav på åtgärder och förbättringar. Analyserna av den insamlade informationen syftar till att klargöra om de lokala lösningarna och systemen fungerar väl.

Beskrivning av Ljungaskolan och Erikslundsskolan

Ljungaskolan	Antal elever/barn	Erikslundsskolan	Antal elever/barn
Förskoleklass:	5	Förskoleklass:	9
Grundskola:	90	Grundskola:	62
Särskola:	3	Skolbarnsomsorg:	24
Skolbarnsomsorg:	22		

Ljungaskolan är en F-6 skola som ligger i Ljungaverk, en mindre industriort cirka två mil öster om Ånge tätort. Skolan är byggd på 1950-talet och består av längor i två plan med källare. Det finns sammanlagt 98 elever i skolan, varav fem går i förskoleklass och tre i särskoleklass. All verksamhet förutom gymnastiken är förlagd i samma byggnad. Verksamheten är åldersintegrerad och personalen arbetar i arbetslag.

Erikslundsskolan är också en F-6 skola. Den ligger i Erikslund, en dryg halvmil från Ljungaverk. Skolan, som är byggd på 1940-talet, består av längor i två och tre plan. Det finns sammanlagt 71 elever i skolan, varav nio går i förskoleklass. Verksamheten för årskurs 1–6 är förlagd i huvudbyggnaden, medan förskoleklassen och fritidsverksamheten är inrymd i en separat byggnad. Verksamheten är åldersintegrerad och personalen arbetar till viss del i arbetslag. Skolan har profilerat sig inom området natur och miljö.

Gemensamt för båda skolorna är att upptagningsområdet är stort, vilket gör att många barn har lång skolväg och åker skolbuss.

Två rektorer delar på ansvaret för rektorsområdet Ljungaverk/Erikslund.

Av tradition väljer eleverna i Ljungaverk att fortsätta sin skolgång i årskurs 7–9 på Fränstaskolan, medan eleverna i Erikslund väljer Minervaskolan i Ånge tätort.

Genomförandet av inspektionen i Ljungaverk/Erikslund

Skolverket sände den 13 juni 2003 skriftlig information till kommunen om att verksamheten skulle inspekteras och om inspektionens syfte och genomförande. Inspektionsteamet med ansvar för Ljungaverk/Erikslunds rektorsområde har bestått av experterna Veronica Bonivart och Birgitta Orrebo. Ljungaskolan besöktes den 18 september 2003 och Erikslundsskolan besöktes den 7 oktober 2003.

Denna skriftliga rapport kompletteras med muntlig återrapportering av de ansvariga inspektörerna. Skolverket följer därefter upp eventuella krav på åtgärder som riktas till huvudmannen och vilka effekter i övrigt som utbild-

ningsinspektionen leder till. Tidpunkter för uppföljningen framgår av Skolverkets beslut.

Underlag

Underlaget till denna rapport består av dels dokument från kommunen och Ljungaverk/Erikslund, dels den information som samlats in vid observationer, intervjuer och samtal under besöken. Rapporten grundar sig också på annan information om kommunen och skolorna som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem.

Vid Ljungaskolan och Erikslundsskolan genomfördes intervjuer med elever i förskoleklass, årskurs 2 och årskurs 6, samt personal, rektorer och föräldrar. Lektioner i matematik, svenska, engelska och musik besöktes. Ljungaskolans särskoleklass besöktes under en matematiklektion och intervjuer genomfördes med dess personal.

Övrig information av betydelse för inspektionen har varit Ljungaverk/Erikslunds verksamhetsberättelse 2002, Ljungaskolans och Erikslundsskolans arbetsplaner samt Erikslundsskolans handlingsplan mot mobbning.

Bedömning

Normer och värden

Enligt skollagen skall utbildningen för barn och ungdom främja deras utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I läroplanernas mål framhålls att barnen och eleverna skall utveckla förståelse och respekt för alla människors lika värde. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och lust att lära. I läroplanerna anges också att barn och elever skall kunna ta ett allt större ansvar för det egna arbetet och för miljön samt få ett reellt inflytande över utformningen av utbildningen. På samma värdegrund vilar verksamheten inom det offentliga skolväsendet för vuxna.

Inom detta granskningsområde behandlas resultaten av arbetet med skolans värdegrund och läroplanernas mål att sträva mot.

Vid båda skolorna upplever såväl elever som personal att miljön är trygg. Personalen anser att eleverna respekterar varandra och de äldre hjälper de yngre.

Ljungaskolans vision är att samtliga elever skall tillhöra skolans gemenskap. Målsättningen är att integrera särskolebarnen i största möjliga mån för att undvika ”vi och de” tänkande. Särskoleeleverna accepteras och bemöts respektfullt av de övriga eleverna på skolan. Ingen känner sig utanför och alla får vara med på rasterna. På Erikslundsskolan får elever i årskurs 6 ansvara för de yngre eleverna i väntan på skolbussen. Detta ansvar upplevs som positivt bland de intervjuade eleverna i årskurs 6. De yngre eleverna upplever dock att det förekommer konflikter på rasterna. De skulle önska att fler vuxna var närvarande.

Samtliga intervjuade elever upplever att de har inflytande och får vara delaktiga i beslut. Detta sker främst via klassråd och elevråd. Ljungaskolans elever i årskurs 6 utvärderar dessutom sitt arbete varje vecka. De har även ”klassens timme” en gång i veckan där olika elever får ansvara för innehållet.

Sammanfattningsvis gör inspektionsteamet bedömningen att både Ljungaskolan och Erikslundsskolan når goda resultat i arbetet med normer och värden. De intervjuade eleverna ansåg att det för det mesta var roligt att gå i skolan och att ingen kände sig utanför.

Kunskaper

Utbildningen skall ge kunskaper i vid mening, såväl fakta och förståelse som färdigheter och förmåga att exempelvis utvärdera sitt eget lärande och att arbeta självständigt. Målen för lärandet anges i de nationella läroplanerna och i kursplanerna.

Inom detta område granskas resultaten av det pedagogiska arbetet.

Vid fjolårets nationella prov årskurs 5 hade Ljungaskolans samtliga elever godkända resultat medan Erikslundsskolans måluppfyllelse inte var tillfredsställande. Av Erikslundsskolans elever var cirka 80 procent godkända. Inga analyser av de nationella proven fanns tillgängliga vid inspektionstillfället.

Båda skolorna har nyligen börjat arbeta efter metoden ”Röda tråden” vilket innebär att man analyserar samtliga elevers resultat i förhållande till kursplanerna i svenska, engelska och matematik. Vid inspektionstillfället saknades dokumentation kring detta. Den sociala utvecklingen följs upp genom regelbundna diskussioner mellan elever och lärare.

De intervjuade eleverna har god kännedom om varför det är viktigt att gå i skolan och anser att de lär sig det de behöver. På Erikslundsskolan menade dock de intervjuade barnen i förskoleklass att det inte var någon skillnad på denna verksamhet jämfört med den tidigare upplevda förskoleverksamheten.

Sammanfattningsvis gör inspektionsteamet bedömningen att flertalet av Ljungaskolans och Erikslundsskolans elever har goda kunskaper i förhållande till läroplanernas och kursplanernas mål. Skolorna rekommenderas dock att analysera resultaten av de nationella proven. Särskilt Erikslundsskolans resultat bör stämma till eftertanke och resultera i åtgärder. Dokumentation av elevernas resultat är också ett angeläget utvecklingsområde.

Arbetsmiljö och delaktighet

Enligt skollagen skall verksamheten vara utformad i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar där skall främja aktning för varje människas egenvärde, respekt för vår gemensamma miljö samt jämställdhet mellan könen. Särskilt skall den som verkar inom skolan aktivt motverka alla former av kränkande behandling. All personal skall samverka med föräldrar, barn, elever respektive de vuxenstuderande i arbetet med att forma en god miljö för utveckling och lärande.

Granskningen gäller hur man i verksamheten arbetar för en god miljö och för att förebygga kränkningar och ge möjlighet till delaktighet och samverkan.

Båda skolorna har regelbundna klassråd och elevråd där elevernas åsikter tas tillvara. Genom olika typer av grupparbeten övas barnen till att samverka med andra. På Ljungaskolan arbetar man åldersintegrerat inom vissa ämnen och på Erikslundsskolan samarbetar förskoleklassen regelbundet med eleverna i årskurs 1 och 2.

Vid de olika besök inspektionsteamet gjorde i klasserna var det genomgående intrycket att eleverna trivdes och lyssnade både på läraren och varandra. Det var lugnt i klassrummen och de flesta elever arbetade koncentrerat med sina uppgifter. Lärarna bekräftade och uppmärksammade samtliga elever och var lyhörda för deras åsikter.

Båda skolorna följer kommunens handlingsplan mot mobbning och arbetar medvetet mot kränkande behandling. Erikslundsskolan har utarbetat en egen handlingsplan mot mobbning, vilket inte Ljungaskolan har. Det finns exempel från Ljungaskolan på tidigare inträffade händelser där föräldrar inte informerats, trots att samtal ägt rum med flera elever angående mobbning.

Båda skolorna har tillsammans med eleverna utfärdat lokala skolregler som samtliga intervjuade elever känner till.

Skolorna har utvecklingssamtal, föräldramöten och skolråd varje termin. I skolråden ingår elever, lärare, föräldrar, hem & skola – representant och en representant från Humanistiska nämnden. Föräldrarna upplever att de har inflytande främst via utvecklingssamtalen och skolråden.

Sammanfattningsvis gör inspektionsteamet bedömningen att skolorna väl uppfyller målen vad gäller delaktighet och samverkan. Personalen arbetar också medvetet mot kränkande behandling. Ljungaskolan bör dock utarbeta en egen handlingsplan mot mobbning och kränkande behandling. Erikslundsskolan bör omarbota sin handlingsplan mot mobbning så att den även omfattar begreppet kränkande behandling.

Pedagogisk verksamhet och undervisning

Arbetet för att nå målen skall främst utformas av de lärande och personalen. I förskolan och skolan skall detta ske i samverkan med hemmen. De nationella läroplanerna, andra statliga bestämmelser och kursplanerna ger dock också vissa anvisningar för arbetet. Det finns riktlinjer för stöd, betygssättning och utvecklingssamtal, utbildning på arbetsplatser, en garanterad undervisningstid, etc. Målen i kursplanerna ger dessutom vägledning för arbetssätten genom att beskriva vilka kunskaper och färdigheter barnen, ungdomarna och de vuxna skall nå.

Granskningen riktas mot hur man arbetar för att närma sig målen och hur man anpassar arbetet till olika behov.

Båda skolorna tillämpar arbetsformer där eleverna arbetar såväl självständigt som i grupp. På Ljungaskolan är personalen organiserad i två arbetslag, F-årskurs 3 (där särskolan ingår) och årskurs 4–6. Man arbetar åldersintegrerat inom vissa ämnen, exempelvis idrott, där eleverna kan välja olika nivåer: lätt, medel eller hård.

På Ljungaskolan finns tre elever inskrivna i särskolan. Särskoleeleverna har egna lokaler som ligger parallellt med lokalerna för årskurs 1–3. Där undervisas eleverna i svenska, engelska, matematik och hemkunskap. Samtliga elever är delvis integrerade i en hemklass och har viss undervisning tillsammans med den klassen i praktiska och estetiska ämnen. All undervisning är individanpassad och åtföljs av ett åtgärdsprogram där lärare, assistent, elev och föräldrar tillsammans kommer överens om vad eleven skall lägga tonvikten på under den aktuella terminen.

Samtliga intervjuade elever, föräldrar och personal anser att utvecklingssamtalen fungerar tillfredsställande. På Erikslundsskolan skickas ett frågeformulär hem med eleven i förväg, vilket sedan utgör ett underlag för samtalet. Ljungaskolan avslutar sina samtal med att elev, förälder och lärare skriver under ett avtal om vad som skall göras till nästa samtal.

Åtgärder vidtas för samtliga elever i behov av särskilt stöd, men åtgärderna dokumenteras inte alltid i form av åtgärdsprogram. Ingen av skolorna arbetar efter en enhetlig modell vad gäller utformningen av åtgärdsprogram. Några av lärarna anger att de utformar åtgärdsprogram själva och i samråd med föräldrar. I andra fall arbetar lärare efter åtgärdsprogram som utformats av kommunens tidigare anställda specialpedagog.

Erikslundsskolan har tillgång till två resurslärare som bedriver undervisning både med enskilda elever och i mindre elevgrupper. Det är resurslärarens ansvar att bedöma om och när en elev kan återgå till undervisning i helklass. Resurslärarna är aldrig närvarande i helklass men de fungerar som extraresurser i klassrummen, vilket möjliggör att samtliga elever stundtals kan undervisas i mindre grupper. Ljungaskolan saknar resurslärare. Det finns dock timmar avsatta för stödundervisning. Denna stödundervisning bedrivs av lärare i årskurs 4–6 och motsvarar en tjänst på 25 procent. Lärarna upplever avsaknaden av resurslärare som en stor brist.

Sammanfattningsvis gör inspektionsteamet bedömningen att skolorna har arbetsformer och arbetssätt som främjar elevernas utveckling i generell mening. Däremot arbetar inte skolorna tillfredsställande när det gäller de individuella behoven för elever i behov av särskilt stöd. Alla elever i behov av särskilt stöd skall ha ett individuellt utformat åtgärdsprogram. Skolorna saknar även en struktur för upprättande av åtgärdsprogram. Detta är ett mycket angeläget utvecklingsområde.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Kommunerna har ett övergripande ansvar för barnomsorgen och skolan på lokal nivå. Kommunerna är också huvudmän för de flesta verksamheterna. Läroplanerna lägger tydliga ansvarsområden på rektor och personal för skolans inre arbete. Sammantaget har dessa skyldigheter att se till att rätten till utbildning tillgodoses. Fristående huvudmän har motsvarande ansvar även om de inte alltid omfattas av målen och riktlinjerna för det offentliga skolväsendet.

Frågor som tas upp vid inspektionen är exempelvis om verksamheten har en ledning enligt de nationella bestämmelserna, hur denna fungerar i praktiken och om det finns system för att säkra och förbättra kvaliteten i utbildningen.

Inom rektorsområdet Ljungaverk/Erikslund delar två rektorer på ledningsuppgifterna, men en av rektorerna är formellt ansvarig för verksamheten. Det förekommer ibland att rektorerna inte är överens, vilket gör att personalen upplever en otydlighet i ledningsstrukturen. Personalen anser att det saknas pedagogiskt ledarskap och upplever inte att de har det stöd de skulle önska av ledningen. Både personal och föräldrar efterlyser en mer handlingskraftig ledning. Nu gäller mottot ”frihet under ansvar” vilket ibland upplevs som brist på stöd.

Två rektorsteam har bildats i kommunen. De har till uppgift att driva gemensamma frågor. Vid inspektionstillfället fungerade dessa dock inte tillfredsställande på grund av att uppgiften inte prioriterades av alla rektorer. Detta anser rektorerna vid Ljungaverk/Erikslunds rektorsområde vara olyckligt då de ser rationella vinster med att bilda team och dela på olika ansvarsområden.

Båda skolorna uppger att de utvärderar verksamheten varje läsår. Det fanns dokumentation att tillgå vid inspektionstillfället, men den var bristfällig. Ingen av skolorna har upprättat någon kvalitetsredovisning.

Sammanfattningsvis gör inspektionsteamet bedömningen att styrning, ledning och kvalitetsarbete är ett mycket angeläget utvecklingsområde på båda skolorna. Ett tydligt pedagogiskt ledarskap finns inte, och dessutom saknas system för utvärdering och kvalitetssäkring. Även dokumenterad kvalitetsredovisning saknas.

Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning

Lika tillgång till utbildning, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, är en grundprincip för det offentliga skolväsendet. Inom en viss utbildning skall det också finnas möjligheter för eleverna att individuellt göra val av kurser eller ämnen.

Granskningen gäller om möjlighet till utbildning ges i den omfattning och med den valfrihet som anges i de statliga bestämmelserna. Även informationen om möjligheter till utbildning behandlas.

Både i Ljungaverk och i Erikslund finns prognoser som talar för ett sjunkande elevantal inom en femårsperiod. Personal och föräldrar vid de båda skolorna uttrycker oro för att detta i förlängningen kan innebära nedläggning av dessa skolor.

Erikslundsskolans elever i årskurs 6 har språkval vid Minervaskolan i Ånge tätort. Eleverna får pröva franska, tyska och spanska tre gånger vardera för att sedan bestämma vilket språk de vill fortsätta att läsa. Ljungaskolans elever i årskurs 6 har språkval vid Fränstaskolan, där de kan välja mellan att läsa franska eller tyska.

Sättet att organisera ”elevens val” ser olika ut på skolorna. Vid Ljungaskolan har man olika aktiviteter periodvis i block, 40 minuter per vecka. Exempel på aktiviteter är praktisk matematik och författarverkstad. Beroende på innehållet i aktiviteterna berörs olika personal vid varje block. Erikslundsskolan däremot, har ”elevens val” en vecka per termin. Exempel på deras aktiviteter är teater och snilleblxt – uppfinningar. All personal är engagerad under dessa veckor.

Sammanfattningsvis gör inspektionsteamet bedömningen att samtliga elever får den utbildning de har rätt till.

Resurser

Huvudmannen och skolans ledning beslutar hur och med vilka resurser utbildningen skall genomföras för att de lärande skall nå de nationella målen för utbildningen. I skollagen finns dock bestämmelser om några viktiga förutsättningar för att säkra kvaliteten i utbildningen. Dessa avser främst krav på personalens kompetens, tillgång till ändamålsenliga lokaler, läromedel och annan utrustning som behövs för en tidsenlig utbildning. Även principerna för resursfördelningen aktualiseras vid inspektionen.

Erikslundsskolan är inte dimensionerad för det antal elever som är inskrivna och skolan upplevs av personalen som trång. Lokalerna är slitna och underhållet verkar ha varit eftersatt under en längre tid. De fungerar inte heller tillfredsställande. Personalen vill ha en mer flexibel lokallösning. Exempelvis vill de inreda ett separat matematikrum som kan utnyttjas av skolans samtliga elever, men det finns inte tillräckligt antal rum för att kunna genomföra detta. Vikskärmar för att kunna avskärma befintliga rum saknas också.

Även Ljungaskolans lokaler är slitna men underhållet är inte lika eftersatt som på Erikslundsskolan. Möblering och utformning av lokalerna är anpassade för den verksamhet som bedrivs.

Personalen vid båda skolorna påpekar att det finns behov av nya och fungerande datorer. Frånsett detta säger de sig vara relativt nöjda med läromedel och annan utrustning.

Personaltätheten är förhållandevis god och den övervägande majoriteten av personalen har adekvat utbildning. Flera av de obehöriga lärarna är under utbildning. Enligt uppgift från rektorerna består Ljungaskolans personalstyrka av tio lärare på hel- och deltid, fyra elevassistenter på deltid, fyra barnskötare på deltid och en förskollärare på heltid. Erikslundsskolans personalstyrka består av tio lärare på hel- och deltid, en elevassistent på heltid, två förskollärare och två barnskötare på hel- och deltid. Båda skolorna saknar specialpedagoger. På Erikslundsskolan arbetar två lärare som läst 15 poäng specialpedagogik, med stödundervisning. På Ljungaskolan arbetar tre lärare i årskurs 4–6 med stödundervisning. Det är högre lärartäthet på Erikslundsskolan, vilket enligt rektorerna beror på att skolan under en längre tid haft fler elever i behov av särskilt stöd.

Fokus i kompetensutvecklingen har under en tid legat på högskoleutbildning inom specialpedagogik och språkutveckling. Ingen av skolorna har någon individuell kompetensutvecklingsplan för enskilda lärare, men de intervjuade lärarna säger sig vara nöjda med den kompetensutveckling de fått.

Sammanfattningsvis gör inspektionsteamet bedömningen att det finns goda förutsättningar för att bedriva utbildning och undervisning i skolorna men att det saknas specialpedagogisk kompetens i tillräcklig omfattning.

Sammanfattande bedömning

Den pedagogiska verksamheten vid Ljungaskolan och Erikslundsskolan ligger i linje med de nationella bestämmelserna och målen för grundskolan. Skolorna arbetar också aktivt med värdegrundsfrågor och ger stora möjligheter till delaktighet och samverkan. Stämningen på skolorna präglas av trygghet och trivsel, både bland personal och elever.

Inspektionsteamet bedömer att det finns utrymme för att förbättra måluppfyllelsen och kvaliteten i verksamheten genom att

- utveckla rektors roll som pedagogisk ledare,
- utveckla och förankra handlingsprogrammen mot mobbning och kränkande behandling,
- utveckla metoder för att identifiera och åtgärda enskilda elevers behov av stöd,
- utveckla system för dokumentation av elevernas resultat samt
- utveckla system för utvärdering och kvalitetssäkring.

Inspektionsteamet bedömer vidare att följande verksamheter och förfaringssätt inte är förenliga med författningarnas krav, varför huvudmannen snarast måste vidta åtgärder för att tillse

- att alla elever i behov av särskilt stöd har individuella åtgärdsprogram samt
- att skolorna upprättar årliga kvalitetsredovisningar i enlighet med författningarnas krav.

Datum	Ort
2004-02-12	Umeå

Veronica Bonivart

Birgitta Orrebo